

УДК 343.98

КРИМІНАЛІСТИЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ: СУЧАСНИЙ СТАН НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Влада ГУСЄВА,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри криміналістики та судової експертології
Харківського національного університету внутрішніх справ

АНОТАЦІЯ

На підставі аналізу наукової літератури та практики органів досудового слідства розглянуті особливості криміналістичної класифікації злочинів, визначено сучасний стан наукового забезпечення. Розглянуто підстави криміналістичної класифікації, якими є елементи криміналістичної характеристики злочинів, що виступають як основні її напрями. Досліджено та систематизовано підстави криміналістичної класифікації злочинів. Виділено особливості криміналістичної класифікації злочинів. Підбито підсумки та визначено перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Ключові слова: криміналістична класифікація, елементи криміналістичної характеристики злочинів, кримінальне провадження.

CRIMINALISTIC CLASSIFICATION OF CRIME: THE MODERN STATE OF SCIENTIFIC SUPPORT AND THE PERSPECTIVES OF MORE EXPERIENCES

Vlada HUSIEVA,
Candidate of Law Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Criminalistics
and Forensic Exeperology of the Kharkiv National University of Internal Affairs

SUMMARY

On the basis of the analysis of scientific literature and practice of the organs of pre-trial investigation, the peculiarities of forensic classification of crimes are considered, the modern state of scientific support is determined. The grounds of forensic classification, which are elements of forensic characteristic of crimes, acting as its main directions, are considered. The grounds for forensic classification of crimes are investigated and systematized. Features of forensic classification of crimes are highlighted. The results and prospects of further researches in this direction are summed up.

Key words: forensic classification, elements of forensic characterization of crimes, criminal proceedings.

Постановка проблеми. Нині в криміналістичній науці дискусійним залишається питання класифікації злочинів. По-перше, природа поняття злочину, що використовується в криміналістиці, не є однорідною. По-друге, різними авторами при класифікації злочинів ставляться різні цілі та завдання. Також криміналістична класифікація злочинів проводиться на всіх етапах діяльності слідчого з розслідування злочинів і сприяє її криміналістичній оптимізації в методичному, тактичному і технічному аспектах. Однак практичне значення криміналістичної класифікації злочинів на цьому не обмежується, можна дійти висновку про практичне й наукове значення криміналістичної класифікації злочинів.

Актуальність теми дослідження. Поряд із цим деякі положення криміналістичної класифікації злочинів можуть використовуватися в процесі побудови та вдосконалення класифікацій інших об'єктів. Виділення криміналістично подібних видів злочинів та їх наукова розробка мають ще один важливий практичний аспект. Класифікація належить до числа тих загальних методів пізнання (спостереження, порівняння, моделювання, реконструювання, аналогії тощо [1, с. 104–111]), які використовуються слідчим у процесі інформаційно-пошукової діяльності, оскільки будь-яке, в тому числі слідче «сходження від одиничного до особливого і від особливого до загального відбувається не одним, а багатьма способами». Отже, в криміналістичній науці питання криміналістичної класифікації продовжує залишатися дискусійним та потребує додаткового висвітлення.

Стан дослідження. Протягом тривалого часу різні автори пропонували класифікації злочинів за різними ознаками: за способом здійснення злочину; за ступенем приховування та маскування злочину; за злочинним досвідом особи, яка вчинила злочин; за місцем їх здійснення [2, с. 151–155]; за особою підозрюваного, особою потерпілого [3, с. 215]; за обстановкою вчинення злочину [4, с. 456] тощо.

Початок дослідженню цієї проблематики поклали Л.А. Сергєєв [5, с. 6–8], а дещо пізніше А.Н. Колесніченко [6, с. 10–16]. Велику увагу криміналістичній класифікації злочинів приділили Р.С. Белкін, О.М. Васильєв, І.А. Возгрін, В.К. Гавло, І.Ф. Герасимов, В.О. Коновалова, В.А. Образцов, М.В. Салтєвський, Н.А. Селіванов, В.Г. Танасевич та інші.

Мета і завдання статті. Місце одних і тих самих об'єктів у різних класифікаційних системах визначається суттєвою ознакою, за якою вони виділені. Тому чим більше розгалужена класифікаційна система побудована і чим більше використано істотних ознак, тим глибші знання будуть отримані про цей об'єкт.

Своєю чергою, класифікаційне дослідження можна визнати, завершеним, коли аналіз виділених членів класифікації дає змогу отримати знання, достатні для вирішення завдань, та досягти поставлених перед слідчим цілей. У разі недостатності таких знань класифікацію об'єкта необхідно продовжити. Криміналістична класифікація

злочинів виступає як початковий етап дослідження, що відкриває шлях до вдосконалення знань про злочини і методи їх розслідування [7, с. 52].

Таким чином, необхідно на підставі аналізу наукової літератури та практики органів досудового слідства розглянути особливості криміналістичної класифікації злочинів, визначити їх наукове та практичне значення, дослідити та систематизувати підстави криміналістичної класифікації, якими виступають елементи криміналістичної характеристики злочинів, як основні її напрями та визначити перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу. В літературі абсолютно справедливо зазначено, що знання цілого – необхідна передумова пізнання частини, але в той же час властивості цілого не можуть бути зрозумілі без врахування хоча б деяких властивостей його частин [8, с. 61]. Це зауваження актуальне і для пізнання досліджуваного об'єкта шляхом його класифікації та вивчення отриманих у процесі такого поділу елементів.

Класифікації злочинів, побудовані на підставі елементів криміналістичної характеристики злочинів, що дають змогу розробити методики розслідування окремих видів злочинів максимально наближеними до реальних умов практичної діяльності слідчого. Зупинимося докладніше на розгляді класифікації злочинів залежно від наявності або відсутності в особи злочинного досвіду.

За цією ознакою виділяють злочини, вчинені вперше, і злочини, вчинені за наявності раніше скоєного злочину. Останній клас може бути поділений таким чином: допенітенціарні, пенітенціарні і постпенітенціарні злочини. У всіх цих злочинах присутній причинний зв'язок із минулим (що залишився в свідомості особи) та причиною злочинної поведінки, його раніше сформованим мотивом. Водночас кожний із цих підгруп властива своя специфіка (для пенітенціарних злочинів, через закритість виправної установи, обмежене місце скоєння злочинів, а також коло осіб, що їх скоїли, в допенітенціарних і постпенітенціарних злочинах і в методиці їх розслідування).

За способом вчинення злочину можна класифікувати на злочини, які реалізуються шляхом вчинення активних дій або, навпаки, шляхом утримання від необхідних дій.

В.А. Образцов цілком обґрунтовано вважає, що доцільно при класифікації злочинів виходити із специфіки способів, застосованих у процесі скоєння злочинів в умовах суспільно-корисної професійної діяльності і поза цими умовами, тобто у вільний від роботи час, у тому числі і в побуті [7, с. 92]. Цей поділ є значущим, оскільки будь-який вид професійної діяльності накладає свій відбиток на поведінку людини, особливо якщо останній тривалий час займається однією і тією ж справою. Властиві для певної професії ознаки проявляються, як правило, і в побуті. До того ж кожен різновид професійної діяльності має свою специфіку.

Так, способу вчинення злочину притаманні такі властивості, як порівняна стійкість і повторюваність. На формування способу злочину впливають різні фактори, які умовно можна поділити на зовнішні і внутрішні. До зовнішніх належать умови навколишнього середовища, обстановки, при яких вчиняється злочин: властивості предмета посягання, умови його зберігання, охорони, місця його розташування (територіальні, кліматичні умови) і умови підготовки, вчинення і приховування злочину (час доби, погода) тощо.

Внутрішні або суб'єктивні чинники визначають спосіб вчинення злочину. Ними є особистісні якості правопорушника (стать, вік, вольові та емоційні властивості злочинця) [9, с. 48]. На вибір злочинцем конкретного способу вчи-

нення злочину впливають різні чинники. Так, наприклад, на вибір способу вчинення вбивства впливають, насамперед, психічний стан злочинця, вік, фізичний розвиток суб'єкта злочину та потерпілого, його мотиви і цілі, місце, час вчинення злочину, ступінь знайомства злочинця та потерпілого та інші обставини. За умови збігу об'єктивних чинників на момент скоєння злочину злочинцями при рівних суб'єктивних факторах буде обраний схожий спосіб вчинення злочину. Але під час вчинення аналогічних злочинів способи можуть бути різними, варіюватися як у залежності від об'єктивних факторів, так і в залежності від суб'єктивних факторів. Тому скоєння злочинів аналогічними способами не завжди свідчить про те, що вони вчинені однією і тією ж особою.

Своєю чергою, у зміст способу вчинення злочину входить спосіб підготовки, вчинення та приховування злочину. Так, особи без певного місця проживання гр. А. та гр. П. знаходилися в підвалі будинку № 34 по вул. В. У процесі розпивання спиртних напоїв між ними стався конфлікт, у результаті якого гр. А. убив гр. П., завдавши йому кілька ударів сокирою по голові. Труп гр. П. він закопав у сусідньому дворі. Через кілька днів за аналогічних обставин був убитий гр. С., труп якого гр. А. закопав поруч із попереднім.

Таким чином, із вищевикладеного видно, що вбивства були вчинені одним способом, за аналогічних обставин, за одним і тим самим мотивом, приховані в один і той самий спосіб, трупи були заховані в один і той самий спосіб.

Залежно від використання у процесі підготовки, вчинення та приховування злочину будь-яких знарядь можна виділити злочини, вчинені з використанням певних засобів (знарядь) та злочини, вчинені без використання будь-яких засобів [10, с. 19]. Залежно від видів використовуваних знарядь класифікація може бути продовжена. Суттєве значення для класифікації та розслідування злочинів відіграє знання про використання злочинцем заздалегідь підготовленої зброї або предметів, використовуваних як зброї, адже це говорить, як правило, про навмисний характер вчиненого злочину.

Можливі ситуації, коли злочин є умисним, але злочинцем використовуються випадкові предмети (камені, арматура тощо). Значення має і використання як знаряддя злочину зброї (своєю чергою, вони можуть бути класифіковані за видом зброї на злочини, в процесі здійснення яких застосовувалася вогнепальна зброя, вибухові пристрої і речовини, холодна зброя тощо), предметів, використовуваних, як зброя та інших предметів.

Прикладом комплексного використання у процесі вчинення злочину різної зброї та інших знарядь може служити такий приклад із практики. Так, гр. Т. разом зі своєю дружиною створив організовану збройну злочинну групу (банду) з метою нападу на громадян, заздалегідь придбав зброю: одноствольну мисливську рушницю 12-го калібру моделі «ІЖ-81», що є гладкоствольною мисливською вогнепальною зброєю; обріз одноствольну мисливську рушницю 16-го калібру, що є саморобною переробленою гладкоствольною вогнепальною зброєю; гладкоствольну самозарядну мисливську рушницю 12-го калібру моделі «САЙГА-12К», що є гладкоствольною мисливською вогнепальною зброєю, і оптичний приціл до нього; патрони до зброї; бейсбольну біту; ніж, який є холодною зброєю, і ніж господарсько-побутового призначення, який не є холодною зброєю. Ці знаряддя були використані ними у процесі подальшої злочинної діяльності. Це стало потім підставою для висування версії про вчинення злочинів однієї і тієї самою групою осіб.

Залежно від приналежності використовуваних знарядь злочину можуть поділятися на злочини, в процесі здійс-

нення яких використовувалися знаряддя, що належать: а) злочинцеві, б) жертві злочину, в) свідкам-очевидцям, г) особам, не пов'язаним із злочинном.

Предмети, що використовувалися як зброя, застосовуються в: а) побуті, б) професійній діяльності, в) тільки у процесі вчинення злочинів, г) які не використовуються в жодній сфері діяльності, г) інші предмети; залежно від способу виробництва знарядь злочину – злочини, що здійснюються із використанням, як знарядь продуктів: а) заводського, б) кустарного, в) саморобного виробництва [11, с. 220]; залежно від подальшої долі у процесі скоєння злочинів знаряддя поділяються на ті, що: а) викидаються, б) укриваються, в) знищуються, г) повертаються, г) збуваються іншим особам, д) залишаються на місці події (з різних причин) тощо.

Класифікація у цій підставі має особливе значення для розслідування злочину і встановлення особи злочинця, адже використання злочинцем певних знарядь і засобів свідчить про наявність у нього тих чи інших професійних навичок, знань, умінь (наприклад, металорізальний апарат при зломі), про можливість їх виготовлення в певних умовах (наприклад, стовбур кустарного зброї) тощо. В процесі узагальнення матеріалів практики було встановлено, що здебільшого насильницькі злочини були завершені із застосуванням холодної зброї, а також предметів, використовуваних як зброя (59,1%).

У 20,3% випадків вбивства були скоєні із застосуванням випадкових предметів, використовуваних у побуті (пояс від одягу, шнурки побутової техніки, молотки тощо). У 3,7% злочинів вбивства здійснювалися з використанням вогнепальної зброї та вибухових пристроїв. Злочини скоєні в 16,9% випадків без використання будь-яких знарядь, шляхом нанесення численних ударів руками і ногами, удусення руками, утоплення тощо. Складна система дій (вчинків) злочинця, потерпілих та інших осіб, що стосуються злочинної події, до, під час та після злочину утворює зміни навколишнього середовища і взаємодіючих об'єктів – наслідки.

У разі виявлення злочину вже при огляді місця події слідчий має визначити, до якого класу (роду, виду, групи) належить злочин, і орієнтуватися на певну групу злочинів. Знаючи групу злочину, не важко виявити специфічні сліди, утворені в процесі його здійснення, охарактеризувати обстановку, спосіб його вчинення, особу злочинця. Наприклад, різна слідова картина слідів спостерігається під час вчинення вбивств із використанням тупих предметів, вогнепальної та холодної зброї, вибухових і отруйних речовин тощо.

Найголовніше на початковому етапі розслідування злочинів зібрати всю наявну інформацію, залишену підозрюваним, потерпілим та іншими особами на місці скоєння злочину. Саме від ефективності цього етапу розслідування залежить кінцевий результат всього розслідування загалом. У разі несвоєчасного проведення огляду місця події, в тому числі і несвоєчасного виявлення злочину, можлива втрата криміналістично значимої інформації.

Всі злочини залежно від наслідків можна поділити на дві групи – злочини, що спричинили: матеріальні (фізичну шкоду, заповідну певній особі; матеріальний збиток, заповідний громадянам, організаціям і державі) та нематеріальні (моральні) наслідки.

Низка авторів до наслідків злочину обґрунтовано зараховує і сліди злочину [12, с. 4]. Сліди в криміналістиці поділяються на матеріальні і ідеальні. Так, наприклад, у пам'яті людини можуть відбитися різні корисні відомості про злочин: обставини, особу злочинця тощо. У такому разі можна говорити про ідеальні сліди. До матеріальних слідів можна зарахувати всілякі об'єкти неживої природи,

які містять яку-небудь інформацію про злочин (наприклад, замок зі слідами злому, склянка з відбитками пальців, відбитки взуття на снігу). Для кожного різновиду злочинів характерні певні сліди, тому в методиках розслідування злочинів міститься інформація про типові сліди злочину, а також ймовірні місця їх виявлення, що дуже важливо не тільки для теорії, але і для практики, оскільки дає змогу більш сконцентровано направити свої сили на пошук цих слідів.

До того ж, як справедливо зауважив Є.І. Зуєв, «по слідах можна судити про спосіб вчинення злочину, а за способом – про сліди і особистісні властивості суб'єкта» [13, с. 123]. За наявності або відсутності слідів на місці злочину можна судити про професіоналізм злочинця (залежно від умов, де було скоєно злочин).

В.А. Образцов пропонує проводити класифікацію за ознаками слідів злочинів, що будуються із врахуванням їх криміналістичного розподілу (трасологічні сліди, просторово-часові сліди), їх стану (збережені, незбережені, змінені, незмінені), співвідношення часу утворення з часом виявлення їх у процесі розслідування. При класифікації злочинів залежно від характеру спричиненої шкоди можуть бути виділені злочини, вчинення яких завдало матеріальної, фізичної, моральної шкоди [7, с. 60].

Як критерій криміналістичної класифікації злочинів можуть бути використані елементи обстановки вчинення злочину. Так, В.І. Куликов розділяє їх на три категорії: природні (природні речовини, явища, умови і процеси), створені або використані людиною в процесі трудової діяльності, побуті тощо, соціально-психологічні (відносини в трудових колективах, сім'ї) [14, с. 23]. У зв'язку з тим, що відносини в трудових колективах, сім'ї, умови та процеси, що створюються і використовуються людиною в трудовій діяльності, а в побуті належать до соціальних умов, необхідно виділити три категорії елементів обстановки вчинення злочинів: природно-кліматичні (природна, природне середовище: умови знижених, підвищених температур, вічної мерзлоти та ін., особливості природного ландшафту, умови різного часу року і частин доби), соціальні (умови і процеси, що створюються та використовуються особою в процесі своєї життєдіяльності, умови взаємодії людини з суспільством у процесі виробництва, побуті), психологічні (відносини з оточуючими). Кожна з перерахованих вище умов робить свій вплив на специфіку розкриття та розслідування злочинів.

У процесі класифікації злочинів залежно від обстановки їх вчинення обов'язково має враховуватися вплив соціальних чинників на стан злочинності. Впливає на суб'єкта злочину специфіка сфери суспільного життя [15, с. 55–66]. Громадську життєдіяльність можна поділити на сферу професійної діяльності та сферу побуту. Залежно від них можна виділити два класи злочинів: 1) вчинені у сфері професійної діяльності; 2) вчинені у сфері побуту [7, с. 102–103]. Так, В.А. Образцов поділяє злочини у сфері побуту на такі види, що здійснюються в містах і сільській місцевості, в густо населених, малонаселених і безлюдних місцях, у приміщеннях і на вулиці [7, с. 105].

Однак перераховані вище класифікації злочинів у сфері побуту є недоцільними, оскільки, наприклад, злочини, вчинені у сфері побуту у міській та сільській місцевості, не мають між собою принципових відмінностей. До того ж злочини, вчинені в міській та сільській місцевості, є більшою групою та мають бути виділені спочатку вони, а вже потім злочину, вчинені у сфері побуту тощо.

До ознак, що характеризують обстановку скоєння злочину, належать відомості про час підготовки, вчинення та приховування злочину. Інформація про час і місце підготовки, вчинення та приховування злочину в процесі

попереднього розслідування грають важливу роль. Наприклад, у справах про вбивства необхідно з'ясування точного часу скоєння злочину, якщо воно на момент виявлення злочину достовірно невідомо. Інформацію з цього питання можна отримати за допомогою судово-медичного висновку про час настання смерті потерпілого тощо. Для деяких видів злочину може бути характерний конкретний час вчинення злочину. Узагальнивши матеріали кримінальних проваджень, ми дійшли таких висновків. Велика частина насильницьких злочинів вчиняється в нічний час (66,7%, більше за все з 23:00 до 04:30), ввечері – 17,6%, вранці – 9,3%, вдень – 6,4% злочинів. Щодо пори року, найбільша кількість насильницьких злочинів відбувається навесні (28,3%) та восени (27,8%). Влітку відбувається 26,4%, взимку – 17,5%.

Обстановка злочину нерідко є визначальною для вибору способу вчинення злочину, може охарактеризувати особу злочинця, його звички.

Особливе значення має класифікація злочинів залежно від умов, в яких вчиняється злочин: в умовах очевидності або неочевидності. За внутрішньою побудовою конкретного виду злочину класифікацію можна проводити з таких підстав: 1) за структурною складністю – прості (одноетапні) і складні (багатоетапні); 2) за локалізацією злочинних дій – злочинні дії, вчинені в одному місці, різних місцях; 3) за особливостями поведінки жертви злочину – злочини, пов'язані з подоланням опору потерпілих і не пов'язані з ним; 4) за видом взаємодії злочинця з жертвою (психічний, хімічний, фізичний (механічний, термічний, електричний тощо) вплив) та іншими ознаками.

Також здійснюється класифікація злочинів за мотивами та цілями скоєння злочину. Знання мотиву і цілей вчиненого злочину сприяє встановленню обставин події, підозрюваного та вирішенню інших завдань кримінального судочинства. Так, В.А. Образцов вважає, що класифікацію злочинів за мотивами необхідно поділяти на злочини, вчинені: 1) з корисливих мотивів; 2) для полегшення вчинення інших злочинів; 3) для приховування інших злочинів, уникнення відповідальності за їх вчинення; 4) у зв'язку з перевищенням меж необхідної оборони; 5) у зв'язку з реалізацією помилкових особистих і суспільних інтересів; 6) у зв'язку з бажанням досягти певних цілей із найменшими витратами і зусиллями. Залежно від наявності мети у процесі вчинення злочину можлива така класифікація: злочини, вчинені з певною метою і без такої [7, с. 95].

Особливе значення для розслідування злочинів має їх класифікація за ознаками особистості потерпілого. Суб'єкт злочину і потерпілий знаходяться у процесі вчинення злочину у взаємодії один з одним, що детерміновано можливостями вибору кожним із його учасників певного варіанту поведінки [16, с. 65]. Найважливішою характеристикою такої міжособистісної взаємодії є його конфліктність. Розглянемо класифікацію злочинів за ознаками особистості потерпілого на конкретному прикладі. Вид злочину – вбивство – може бути класифіковано залежно від властивостей жертви:

1) за кількістю убитих, вчинене щодо а) однієї особи (48,7%); б) кількох осіб (51,3%);

2) за підозрою жертви на вбивства, вчинені щодо осіб а) чоловічої статі (59,6%); б) жіночої статі (40,4%);

3) за віком жертви – вбивство, вчинене щодо а) неповнолітніх (38,1%); б) повнолітніх (61,9%);

4) щодо злочинця – на вбивства, вчинені а) знайомими особами (родичі, друзі, особи, сусіди, співробітники, випадкові знайомі тощо) (64,7%); б) незнайомими (35,3%);

5) за віддаленістю місць проживання жертви і злочинця вбивства поділяються на вчинені стосовно особи, що проживає: а) в одному районі зі злочинцем (51,3%);

б) в іншому районі, місті тощо (48,7%). Така класифікація націлена на виявлення злочинців – гастролерів, але варто зауважити, що переміщатися може не тільки злочинець, у зв'язку з чим нерідко в правозастосовній практиці трапляються випадки, коли злочини вчиняються щодо осіб, які перебувають за межами району, міста їх проживання;

6) за ознаками здійснення повноважень посадової особи – вбивства, вчинені щодо а) посадової особи (19,6%); б) осіб, які не відповідають ознакам посадових осіб (80,4%);

7) за схильністю до вживання спиртних напоїв (наркотичних речовин) – на вчинені щодо особи, яка а) не зловживає (17,4%); б) зловживає (80,6%). Ця класифікація впливає на висування версій про особу злочинця з аналогічними підставами;

8) за здатністю особи реально (адекватно) оцінювати ситуацію, контролювати і керувати своїми діями, надавати за необхідності опір – вчинені щодо особи, яка знаходиться: а) в стані, за якого особа не здатна адекватно оцінювати те, що відбувається (в тому числі і афективний стан) (35,1%); б) в нормальному стані, повній здатності розуміти те, що відбувається, адекватно оцінювати ситуацію і за необхідності чинити опір (64,9%);

9) за ознакою громадянства: а) щодо громадян України, б) щодо іноземних громадян тощо. Такі класифікації допомагають слідчому висувати типові версії про особу потерпілого, суб'єкта злочину тощо.

Для розслідування злочину велике значення має не тільки стан суб'єкта злочину, а й потерпілого. У судовій практиці дуже часто потерпілими є особи, які перебували в момент вчинення злочину в стані алкогольного сп'яніння. Необхідно враховувати у процесі розслідування злочинів відносини потерпілого із підозрюваним: чи знайомі один з одним вони, ступінь знайомства, якщо родичі – ступінь споріднення.

Встановивши особливості потерпілого, слідчий може правильно оцінити інформацію про поведінку потерпілого та його місце у виникненні й розвитку кримінальної ситуації. На жаль, на практиці мало приділяється уваги особистості потерпілого. Детальна характеристика особи потерпілого міститься тільки в 30% вивчених і узагальнених кримінальних проваджень. А між тим вивчення особи потерпілого має важливе значення, адже відомості, отримані в процесі такого вивчення, можуть сприяти розслідуванню злочину.

Таким чином, на підставі вищевикладеного зазначимо, що криміналістична класифікація злочинів має низку особливостей:

– криміналістична класифікація злочину має наявність об'ємного і багатопланового об'єкта класифікації, це злочини, що володіють сукупністю кримінально-правових, кримінально-процесуальних, кримінологічних і криміналістичних ознак;

– особливості об'єкта зумовлюють тісний взаємозв'язок криміналістичної класифікації злочинів із кримінально-правовою, кримінально-процесуальною та кримінологічною класифікаціями злочинів, що зумовлено інтегративною природою криміналістики;

– класифікаційна система злочинів є динамічною, зміна законодавства, поява нових способів вчинення злочинів спричиняють зміну системи законодавства загалом;

– специфічна мета класифікації, крім систематизації злочинів і методик їх розслідування, спрощення процесу їх пізнання, вона полягає в оптимізації розробки методик розслідування окремих видів злочинів, підвищення ефективності роботи правоохоронних органів із розслідування злочинів;

– сферами застосування є наукова і практична, в першій проводиться розробка нових методик розслідування злочинів,

вдосконалення та систематизація наявних методик, розробка рекомендацій щодо розслідування конкретних злочинних діянь;

– практична реалізація класифікацій злочинів здійснюється слідчим шляхом адаптації розроблених методик розслідування окремих видів злочинів до розслідування конкретного злочину шляхом творчого пристосування;

– принцип обліку практики проявляється більшою мірою, ніж в інших класифікаціях, адже класифікація злочинів зумовлена, насамперед, потребами практики;

– належить до загальних методів пізнання, що використовується слідчим у процесі інформаційно-пошукової діяльності, а саме використовується для кваліфікації злочинів.

Висновки. Отже, класифікація злочинів сприяє уточненню переліку обставин, що підлягають з'ясуванню, висуненню типових слідчих версій, визначенню слідчих дій і оперативно-розшукових заходів, необхідних для перевірки висунутих версій.

Криміналістична класифікація злочинів необхідна для правильного вибору методики розслідування злочину, що підлягає застосуванню слідчим під час розслідування конкретного злочину. Методика розслідування злочинів є своєрідною рекомендаційною схемою з проведення тих чи інших слідчих дій, оперативно-розшукових заходів у певній послідовності для встановлення обставин, що підлягають з'ясуванню. У процесі її застосування слідчий самостійно, виходячи зі свого особистого досвіду, формує методику розслідування конкретного злочину шляхом пристосування методики, розробленої наукою, до розслідування конкретного злочинного діяння.

Криміналістична класифікація злочинів спрямована на індивідуалізацію методики розслідування злочинів – врахування конкретних особливостей злочину, наповнення методичної схеми розслідування злочину своєрідним методичним змістом.

Особливе значення класифікація злочину має і для встановлення обставин, що підлягають доказуванню. Так, кожен злочин має свою специфіку, зумовлену групою злочину. До того ж і слідчі дії та оперативно-розшукові заходи, за допомогою яких вони встановлюються, також відрізняються. Так, наприклад, у процесі розслідування злочинів проти, життя і здоров'я особи найчастіше проводяться судово-медичні експертизи для визначення тяжкості заподіяної здоров'ю шкоди, походження завданих ушкоджень, давності і причин настання смерті тощо. Під час розслідування вбивств минулих років можливе проведення експертизи, що не характерне для злочинів інших видів. Для розслідування злочинів, вчинених у сфері економічної діяльності, характерне проведення судово-бухгалтерських експертиз, ревізій тощо.

Отже, криміналістична класифікація злочинів має враховувати не тільки криміналістичну характеристику злочину, а й ознаки злочину, розроблені іншими науками. Наукове значення криміналістичної класифікації злочинів можна розглянути на кількох рівнях: загальнотеоретичному, техніко-криміналістичному, тактико-криміналістичному та методичному.

На загальнотеоретичному рівні криміналістична класифікація злочинів сприяє: 1) відмежуванню криміналістичних знань про злочини від інших (кримінально-правових, кримінологічних, кримінально-процесуальних), тобто вірному визначенню предмета криміналістики; 2) виявленню тісних взаємних зв'язків криміналістики з іншими науками кримінально-правового циклу; 3) встановленню інтегративної природи криміналістики, тобто ця класифікація ґрунтується на суміжних класифікаціях злочинів, але не дублює їх.

На техніко-криміналістичному рівні криміналістична класифікація злочинів сприяє активному використанню спеціальних знань і навичок у виявленні і розслідуванні злочинів, цілеспрямованому комплексному застосуванню техніко-криміналістичних методів, прийомів з урахуванням класифікації злочинів за способами їх вчинення та залишеними слідами.

На тактико-криміналістичному рівні криміналістична класифікація сприяє активній розробці наукових рекомендацій із тактики слідчих дій з урахуванням класифікацій суб'єктів і жертв злочинів (наприклад, допиту осіб, які не досягли повноліття, володіють професійними знаннями та навичками тощо).

На методичному рівні криміналістична класифікація злочинів необхідна для розробки методичних рекомендацій з їх розслідування та попередження. На основі класифікації злочинів виникають нові методики розслідування злочинів, удосконалюються і деталізуються наявні. При цьому велике значення має як схожість всередині одного класу (роду, виду, групи) злочинів, їх суттєві ознаки, так і їх відмінність з іншими класами (родами, видами, групами) злочинів. У процесі розслідування це відіграє вирішальну роль у процесі зарахування злочинів до тієї чи іншої категорії, вчиняє безпосередній вплив на кваліфікацію злочинів, методику їх розслідування, допомагає зорієнтуватися слідчому у великому різноманітті злочинів та методик.

Таким чином, криміналістична класифікація злочинів має важливе теоретичне та практичне значення. Вона не тільки вбирає в себе все найкраще, корисне для неї, що є в розділі криміналістичної методики, а й збагачує її.

Список використаної літератури:

1. Лузгин И.М. Методологические проблемы расследования. Москва : Юрид. лит., 1973. 216 с.
2. Герасимов И.Ф. Некоторые проблемы раскрытия преступлений. Свердловск : Средне-Уральское изд-во, 1975. 184 с.
3. Возгрин И.А. Криминалистическая методика расследования преступлений. Минск : Высш. школа, 1983. 215 с.
4. Криминалистика : Учебник / под ред. Н.П. Яблокова. Москва, 1996. 781 с.
5. Сергеев Л.А. Расследование и предупреждение хищений, совершаемых при производстве строительных работ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Москва, 1966. 16 с.
6. Колесниченко А. Н. Научные и правовые основы расследования отдельных видов преступлений : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харьков, 1967. 28 с.
7. Образцов В.А. Криминалистическая классификация преступлений. Красноярск : Из-во Красноярского ун-та, 1988. 176 с.
8. Блауберг И.В., Юдин Э.Г. Становление и сущность системного подхода. Москва : Наука, 1973. 274 с.
9. Глазырин Ф.В. Изучение личности обвиняемого и тактика следственных действий : Учебное пособие. Свердловск, 1973. 156 с.
10. Сахаров В.И. Средства и орудия совершения преступления и их уголовно-правовое значение : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Москва, 1991. 21 с.
11. Криминалистика : Учебник / Под ред. Е.П. Ищенко. Москва, 2003. 748 с.
12. Криминалистика : Учебник / Под ред. Р.С. Белкина, Г.Г. Зуйкова. Москва : Юрид. лит., 1968. 551 с.
13. Криминалистика (Актуальные проблемы) : Учебное пособие / Под ред. Е.И. Зуева. Москва : Академия МВД СССР, 1988. 149 с.
14. Куликов В.И. Обстановка совершения преступления и ее криминалистическое значение : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1983. 23 с.

15. Образцов В.А., Ястребов В.Б. О комплексном подходе к проблемам борьбы с преступлениями, совершаемыми в народном хозяйстве. *Вопросы борьбы с преступностью*. 1978. Вып. № 29. С. 56–66.

16. Антонян Ю.М. Роль конкретной жизненной ситуации в совершении преступлений. Москва : Академия МВД СССР, 1973. 71 с.

17. Журавель В.А. Криміналістична класифікація злочинів: засади формування та механізм застосування. *Вісник Академії правових наук*. 2002. № 3(30). С. 160–163.

18. Криміналістика : підручник для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти / За ред. В.Ю. Шепітька. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 728 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Гусєва Влада Олександрівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики та судової експертології Харківського національного університету внутрішніх справ

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Husieva Vlada Oleksandrivna – Candidate of Law Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Criminalistics and Forensic Experology of the Kharkiv National University of Internal Affairs

vaguseva2007@ukr.net

